

Universiteit Utrecht

Maladaptieve Emotieregulatiestrategieën en Gevoel van Eigenwaarde bij Jongeren Met en
Zonder Psychische Problematiek

A.L. ter Heide

Universiteit Utrecht

Masterthesis

Universiteit Utrecht

Masteropleiding Pedagogische Wetenschappen

Masterprogramma Orthopedagogiek

Naam: Alma (A.L.) ter Heide

Studentnummer: 4253051

Naam thesisbegeleidster: Sylke Toll

Tweede beoordelaar: Willemijn Schot

Datum: 5 juni 2015

Voorwoord

Naar aanleiding van de master Pedagogische Wetenschappen, programma Orthopedagogiek, aan de Universiteit Utrecht is het huidige onderzoek geschreven. Voorafgaand aan de premaster en master Orthopedagogiek heb ik de opleiding Sociaal Pedagogische Hulpverlening (SPH) gevolgd. Ontzettend blij ben ik met de keuze om daaropvolgend deze master te volgen en daarmee onder andere ervaring op te doen met het uitvoeren van wetenschappelijk onderzoek. Gedurende een intensief, maar leerzaam jaar heb ik met plezier gewerkt aan dit onderzoek.

Graag wil ik van de gelegenheid gebruik maken om allereerst mijn masterthesis docent, Sylke Toll, te bedanken. De bijeenkomsten, prettige samenwerking en feedback hebben mij geholpen om tot dit resultaat te komen. Daarnaast wil ik mijn ouders, broer en zusje, huisgenoten, vrienden en studiegenoten bedanken in de steun die zij mij hebben gegeven gedurende het afgelopen jaar.

Alma ter Heide

Utrecht, 5 juni 2015

Samenvatting

Inleiding De huidige studie heeft onderzocht of er een verschil is tussen jongeren met en zonder psychische problematiek in maladaptieve emotieregulatiestrategieën (boos, bang en verdriet) en wat voor invloed gevoel van eigenwaarde en sekse hebben op dat verschil. Verwacht werd dat jongeren met psychische problematiek meer maladaptieve emotieregulatiestrategieën vertonen dan jongeren zonder psychische problemen. Daarnaast werd verwacht dat jongeren met een lager gevoel van eigenwaarde en psychische problematiek meer maladaptieve emotieregulatiestrategieën zouden gebruiken en dat het verband tussen psychische problematiek en maladaptieve emotieregulatiestrategieën anders is bij jongens dan bij meisjes. **Methode** Middelbare scholieren ($N = 239$) hebben vragenlijsten met betrekking tot psychische problematiek, emotieregulatie en gevoel van eigenwaarde ingevuld. Onderscheid werd gemaakt in jongeren met ($N = 32$) en zonder ($N = 188$) psychische problematiek. De onderzoeksvragen zijn getoetst met behulp van MANOVA en multiple regressie analyses. **Resultaten** Jongeren met psychische problematiek vertonen meer maladaptieve emotieregulatiestrategieën dan jongeren zonder psychische problematiek. Gevoel van eigenwaarde modereert niet de relatie tussen psychische problematiek en maladaptieve emotieregulatiestrategieën. Meer psychische problemen bij meisjes is gerelateerd aan meer maladaptieve emotieregulatiestrategieën, wanneer verdriet wordt ervaren. **Conclusie** Psychische problematiek speelt een belangrijke rol in relatie tot maladaptieve emotieregulatiestrategieën in boze, bange of verdrietige situaties. Gevoel van eigenwaarde is daarnaast van belang in relatie tot maladaptieve emotieregulatiestrategieën gedurende angstige en verdrietige gevoelens. Sekse is van belang bij het reguleren van verdrietige emoties. Voor een efficiënte behandeling van psychische problematiek moet de relatie tussen psychische problematiek en maladaptieve emotieregulatiestrategieën niet onderschat worden.

Sleutelwoorden: psychische problematiek, maladaptieve emotieregulatiestrategieën, sekse, gevoel van eigenwaarde, adolescenten.

Abstract

Introduction The current study examined whether adolescents, with and without psychological problems, differed in maladaptive emotion regulation strategies (anger, anxiety and sadness), and the influences of self-esteem and gender on this difference. It was expected that adolescents with psychological problems have more maladaptive emotion regulation strategies than those without psychological problems. In addition, it was expected that adolescents with lower self-esteem and psychological problems used more maladaptive emotion regulation strategies. Further, the link between psychological problems and maladaptive emotion regulation strategies was expected to be different for boys and girls.

Method High school students ($N = 239$) completed several questionnaires assessing psychological problems, emotion regulation, and self-esteem. A distinction was made between adolescents with ($N = 32$) and without ($N = 188$) psychological problems. The research questions were examined using MANOVA and multiple regression analyses.

Results Adolescents with psychological problems use more maladaptive emotion regulation strategies than those without. Self-esteem does not moderate the relationship between psychological problems and maladaptive emotion regulation strategies. For girls, having more psychological problems is related to more maladaptive emotion regulation strategies during sadness. **Conclusion** Psychological problems play an important role in the relationship to maladaptive emotion regulation strategies when experiencing anger, anxiety and sadness. Besides, self-esteem plays an important role in the relationship to maladaptive emotion regulation strategies for anxiety and sadness. Gender is found to be important in regulating sadness. For efficient treatment of psychological problems, attention should be focused on the relationship between psychological problems and maladaptive emotion regulation strategies.

Keywords: psychological problems, maladaptive emotion regulation, gender, self-esteem, adolescents.

Maladaptieve Emotieregulatiestrategieën en Gevoel van Eigenwaarde bij Jongeren Met en Zonder Psychische Problematiek

De wijze waarop men emoties beleeft en reguleert kan het psychisch welbevinden van kinderen en volwassenen tegenwerken (Braet, 2013). Emotieregulatie zijn pogingen van het individu om invloed uit te oefenen op welke emoties ze voelen, wanneer ze deze voelen en hoe de emoties worden ervaren en uitgedrukt. Emotieregulatie heeft als doel niet overweldigd te raken door de intensiteit van emoties (Gross, 1998; Gross & John, 2003).

Emotieregulatiestrategieën blijven zich gedurende de adolescentie ontwikkelen (Carlson & Wang, 2007; Zeman, Cassano, Perry-Parrish, & Stegall, 2006). Inadequate verwerking van intense emoties gedurende de adolescentie kan bepalend zijn voor de latere ontwikkeling van psychische problematiek (emotionele problemen, gedragsproblemen, aandachtstekort/hyperactiviteit en problemen met leeftijdgenoten). Internaliserende en externaliserende problematiek neemt toe gedurende de adolescentie (Silk, Steinberg, & Sheffield Morris, 2003; Zeman et al., 2006).

Emotieregulatiestrategieën worden op diverse manieren onderverdeeld. Allereerst worden emotieregulatiestrategieën onderverdeeld in strategieën die je denkt versus waarin je iets doet (Gafernski, Kraaij, & Spinhoven, 2001). Daarnaast worden probleemgerichte (rechtstreeks bestrijden van de stress) en emotiegerichte emotieregulatie (zelf de emotie reguleren) onderscheiden (Lazarus & Folkman, 1984). Daarentegen kunnen emotieregulatiestrategieën ook per emotie (bang, boos en verdriet) verdeeld worden in adaptieve (functioneel en passend bij de omstandigheden), maladaptieve (werkzaam op korte termijn, maar op langere termijn een negatief effect) en externe regulatiestrategieën (zoeken naar verwerkingsmogelijkheden in interactie met de leefomgeving). Maladaptieve strategieën bestaan uit vijf strategieën, opgeven, agressie, terugtrekken, zelfdevaluatie en rumineren (Braet, Cracco, Theuwis, Grob, & Smolenski, 2013; Braet et al., 2014). In deze studie wordt de laatst genoemde onderverdeling gehanteerd, omdat het alle onderverdelingen omvat en onderscheid maakt in emotie (Braet et al., 2013). Onderscheid in de emoties bang, boos en verdriet is van belang, omdat blijkt dat jongeren met een depressie meer verdriet ervaren, jongeren met gedragsproblemen meer boosheid ervaren en jongeren met een angststoornis meer angstige gevoelens ervaren (Jenkins & Oatley, 2000).

Het gebruiken van maladaptieve emotieregulatiestrategieën kan leiden tot symptomen van psychopathologie (Braet, 2013; Braet et al., 2014). Meer maladaptieve emotieregulatiestrategieën, leiden tot meer psychopathologie (Aldao, et al., 2010). Specifiek blijkt ruminatie gerelateerd te zijn aan depressie en agressie aan gedragsproblemen (Orobio

De Castro, 2010). Jongeren die maladaptieve emotieregulatiestrategieën gebruiken, laten vaker depressieve symptomen (Silk et al., 2003), gedragsproblemen (Kovacs, Joorman, & Gotlib, 2008; Zeman, Shipman, & Suveg, 2002), angstsymptomen (Carthy, Horesh, Apter, & Gross, 2010; Ollendick & Horsch, 2007) en problemen met leeftijdsgenoten zien (Kim & Cicchetti, 2010).

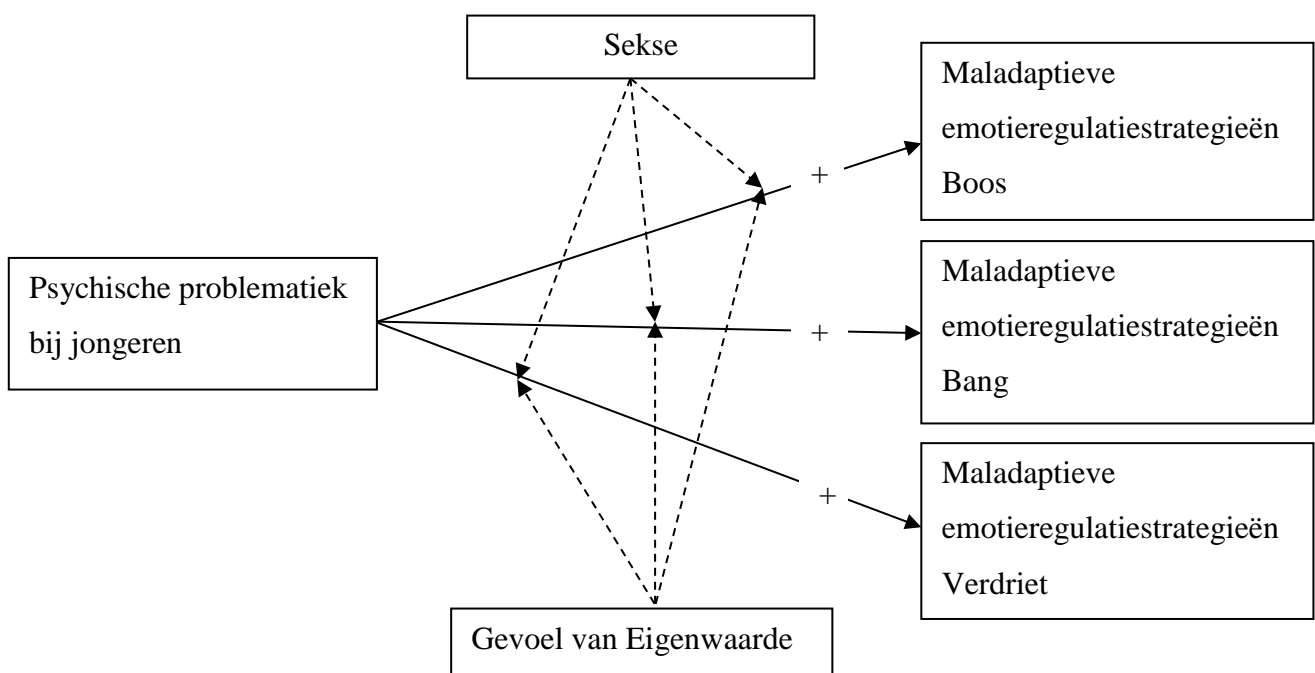
Echter, er is nog beperkt onderzoek gedaan naar factoren die van invloed kunnen zijn op deze relatie (Braet, 2013). Wel blijkt sekse geassocieerd te zijn met de manier waarop jongeren emoties reguleren (Blanchard-Fields, Stein, & Watson, 2004). Meisjes hebben de neiging om emoties te tonen (Gross & John, 2003; Zeman et al., 2006) en leren om emoties te uiten als iets wat je met anderen mag delen (Zeman et al., 2006). Daarentegen zijn jongens meer geneigd om emoties te onderdrukken (Gross & John, 2003; Zeman et al., 2006) en leren om emoties meer externaliserend te uiten (Zeman et al., 2006). Jongens hebben meer kans op gedragsproblemen, drugs- en alcoholmisbruik, terwijl meisjes meer kans hebben op emotionele problemen (Garnefski, Kraaij, & van Etten, 2005). Sekse is mogelijk van invloed op de relatie tussen psychische problemen en emotieregulatiestrategieën.

Daarnaast blijkt gevoel van eigenwaarde mogelijk van invloed te zijn op de relatie tussen psychische problemen en emotieregulatie. Gevoel van eigenwaarde wordt omschreven als een globale evaluatie van het functioneren van het 'zelf' als persoon (Heimpel, Wood, Marshall, & Brown 2002; Treffers et. al., 2002). Mensen met een hoog gevoel van eigenwaarde kunnen beter omgaan met emotionele problemen (Gross & John, 2003) en genieten eerder van positieve ervaringen (Wood, Heimpel, & Michela, 2003). Daarentegen vermijden mensen met een laag gevoel van eigenwaarde eerder situaties (Gross & John, 2003) en hebben ze de neiging om positieve gevoelens te dempen (Wood et al., 2003).

Uit bovenstaande literatuur blijkt dat de relatie tussen psychische problematiek en emotieregulatiestrategieën bij jongeren belangrijk is (Braet et al., 2014; Carthy et al., 2010; Kim & Cicchetti, 2010; Kovacs et al., 2008; Zeman et al., 2002). Waarbij met name de periode gedurende de middelbare school een risicovolle periode is (Braet et al., 2013; Silk et al., 2003; Zeman et al., 2006). Deze studie draagt bij aan theorievorming door meer inzicht te geven in emotieregulatie en de daarop beïnvloedende factoren gedurende de adolescentie. Hierdoor kan in de praktijk hulpverlening en diagnostiek beter afgestemd worden op jongeren met psychische problematiek die gebruik maken van maladaptieve emotieregulatiestrategieën (Silk et al., 2003). Het doel van het onderzoek is om inzicht te krijgen of er bij jongeren met of zonder psychische problematiek een verschil is in maladaptieve emotieregulatiestrategieën

(boos, bang en verdriet) en wat voor invloed gevoel van eigenwaarde en sekse op die relatie hebben.

Op basis van geraadpleegde studies wordt verwacht dat: (1) Jongeren met psychische problematiek meer maladaptieve emotieregulatiestrategieën gebruiken dan jongeren zonder psychische problematiek in boze, bange en verdrietige situaties (Braet et al., 2014; Carthy et al., 2010; Kim & Cicchetti, 2010; Kovacs et al., 2008; Zeman et al., 2002). Daarnaast wordt verwacht dat: (2) De samenhang tussen psychische problematiek en maladaptieve emotieregulatiestrategieën sterker is bij jongeren met een lager gevoel van eigenwaarde dan bij jongeren met een hoger gevoel van eigenwaarde (Gross & John, 2003; Wood et al., 2003). Tot slot wordt verwacht dat (3) Het verband tussen psychische problematiek en maladaptieve emotieregulatiestrategieën anders is bij jongens dan bij meisjes (Blanchard-Fields et al., 2004; Garnefski et al., 2005; Zeman et al., 2006). In Figuur 1 zijn de hypothesen door middel van een conceptueel model weergegeven.

Figuur 1. Conceptueel model voor het verschil tussen jongeren met en zonder psychische problematiek in maladaptieve emotieregulatiestrategieën en de rol van gevoel van eigenwaarde en sekse in die relatie.

Methodie

Participanten

Er namen 239 jongeren deel met een minimum leeftijd van twaalf jaar en een maximum leeftijd van zestien jaar ($M = 13$ jaar en 7 maanden, $SD = 0.95$ jaar), waarvan één jongere is uitgesloten van het onderzoek wegens weigering en het ontbreken van

achtergrondgegevens. De steekproefgrootte was, met een foutenmarge van 6.3%, voldoende groot om de hypothesen te kunnen toetsen.

De participanten zijn ten behoeve van de eerste hypothese opgedeeld in twee groepen. De groep jongeren met psychische problemen, een (sub-)klinische totale probleemscore (bereik 16-40) op de Strengths and Difficulties Questionnaire (SDQ; Goedhart, Treffers, & Van Widenfelt, 2003), bestond uit 32 jongeren met een gemiddelde leeftijd van 13 jaar en 8 maanden ($SD = 0.83$ jaar). De groep jongeren zonder psychische problematiek (normaal totale probleemscore SDQ, bereik 0-15) bestond uit 188 jongeren met een gemiddelde leeftijd van 13 jaar en 7 maanden ($SD = 1.00$ jaar). Overige achtergrondgegevens zijn weergegeven in Tabel 1. Er zijn geen significante verschillen gevonden tussen beide groepen in achtergrondgegevens ($p > .05$).

Tabel 1

Achtergrondgegevens, weergegeven in percentages, van jongeren met ($N = 32$) en zonder ($N = 188$) psychische problemen en de totale groep participanten ($N = 239$)

	Geslacht		Onderwijsniveau			Geboorteland ouders	
	Jongen	Meisje	Vmbo-bb	Vmbo-kb	Vmbo-tl	Nederland	Overig
Met	43.8	56.2	0.0	34.4	65.6	87.5	12.5
Zonder	44.1	55.9	4.8	38.3	56.9	90.3	9.7
Totaal*	54.0	46.0	5.9	36.0	58.2	88.3	10.0

Noot. *Van vier participanten ontbreekt het geboorteland van ouders.

Procedure

Voorafgaand aan het onderzoek zijn 28 middelbare scholen in Nederland select via mailcontact benaderd, waarvan uiteindelijk twee uit Noord-Brabant hebben deelgenomen. De ouders van de leerlingen zijn geïnformeerd door middel van een brief. Geen van de ouders heeft aangegeven dat hun kind niet mag deelnemen aan het onderzoek. Het onderzoek is verspreid over drie dagen, klassikaal afgenomen, waarbij een leerkracht en twee testleiders aanwezig waren. De totale testafname duurde vijftig minuten.

Meetinstrumenten

Psychische problematiek bij jongeren. De SDQ (Goedhart et al., 2003) is een vragenlijst om psychische problemen bij jongeren te signaleren. De jongeren hebben stellingen beantwoord (bijvoorbeeld: 'Ik pieker veel') door te kiezen uit: 'niet waar', 'beetje waar' of 'zeker waar'. De vragenlijst bestaat uit vijf subschalen: hyperactiviteit/aandacht,

gedragsproblemen, problemen met leeftijdsgenoten, emotionele problemen en prosociaal gedrag. Op basis van de eerste vier subschalen kan een totale probleemscore (minimumscore = 0, maximumscore = 40) berekend worden, die de mate van psychische problematiek weergeeft. De totale probleemscore is als maat gebruikt om groepen in te delen. De validiteit en betrouwbaarheid van de SDQ is goed, met een interne consistentie van $\alpha = .78$ en een test-hertest betrouwbaarheid van $r = .88$ voor de totale probleemschaal (Muris, Meesters & Van den Berg, 2003). In het huidige onderzoek is sprake van een acceptabele betrouwbaarheid, Cronbach's $\alpha = .76$ (Field, 2009).

Emotieregulatiestrategieën. De Fragebogen zur Erhebung der Emotionsregulation bei Kindern und Jugendlichen (FEEL-KJ; Braet et al., 2013) is een zelfrapportagevragenlijst voor jongeren die het voorkomen van verschillende emotieregulatiestrategieën meet. De vragenlijst bevat negentig vragen, verdeeld over de emoties boos, bang en verdriet (bijvoorbeeld: 'Wanneer ik boos/bang/verdrietig ben wil ik niemand meer zien'). Er wordt gebruik gemaakt van een 5-punt Likertschaal (1= bijna nooit, 5= bijna altijd). Binnen de vragenlijst wordt onderscheid gemaakt in maladaptieve strategieën, adaptieve strategieën en externe regulatiestrategieën. Voor dit onderzoek is gebruik gemaakt van de schaal maladaptieve strategieën per emotie, de schaal heeft per emotie een range van ruwe scores tussen de tien en vijftig. De interne consistentie (maladaptieve strategieën, $\alpha = .92$), test-hertestbetrouwbaarheid (maladaptieve strategieën, $\alpha = .92$), criteriumvaliditeit en externe validiteit zijn als goed beoordeeld (Braet et al., 2013). In het huidige onderzoek is de betrouwbaarheid voor de schaal maladaptieve strategieën, emotie boos Cronbach's $\alpha = .71$, emotie bang Cronbach's $\alpha = .78$ en emotie verdrietig Cronbach's $\alpha = .76$, een acceptabele betrouwbaarheid (Field, 2009).

Gevoel van eigenwaarde. De Competentie Belevings-Schaal voor Adolescenten (CBSA; Treffers et. al., 2002) is een vragenlijst die nagaat hoe adolescenten zichzelf waarnemen. Twee alternatieven worden gepresenteerd ('sommige doen/zijn/voelen zich ...' en 'anderen doen/zijn/voelen zich niet ...'), waaruit de adolescent één stelling heeft gekozen die het beste aansluit bij hoe het zichzelf ziet. Vervolgens heeft de adolescent aangegeven in hoeverre hij/zij zich tot een bepaalde groep vindt horen ('een beetje waar voor mij' of 'helemaal waar voor mij'). De CBSA bestaat uit zeven schalen: schoolvaardigheden, sociale acceptatie, sportieve vaardigheden, fysieke verschijning, gedragshouding, hechte vriendschap en gevoel van eigenwaarde, waarvan in dit onderzoek de schaal gevoel van eigenwaarde is gebruikt, bestaande uit vijf items (minimale schaalscore = 5, maximale schaalscore = 20). De schaalscores zijn omgezet naar percentielscores. De CBSA is beoordeeld door de Commissie

Testaangelegenheden Nederland (2003), waarbij de uitgangspunten bij de testconstructie, normen, begripsvaliditeit en kwaliteit van het testmateriaal en handleiding van goede kwaliteit zijn. De betrouwbaarheid van het instrument werd als voldoende beoordeeld. De criteriumvaliditeit werd, wegens het ontbreken van onderzoek, als onvoldoende beoordeeld. De test-hertest betrouwbaarheid ($r = .72$) en interne consistentie ($\alpha = .76$) voor de schaal gevoel van eigenwaarde zijn voldoende (Treffers et al., 2002). In het huidige onderzoek is voor gevoel van eigenwaarde sprake van een acceptabele betrouwbaarheid, Cronbach's $\alpha = .78$ (Field, 2009).

Data Analyse

Vanuit de literatuur zijn hypothesen opgesteld die in dit onderzoek door statistische analyses zijn getoetst, een kwantitatief hypothesetoetsend onderzoek. De data analyse bestond uit: datapreparatie, voorbereidende statistische analyses en statistische analyses.

Allereerst is de data gecontroleerd op codeerfouten en missing values en zijn scores omgepoold. Indien participanten minder dan 20% aan missing values op een schaal hadden, zijn de missing values vervangen door de gemiddelde score. Participanten die meer dan 20% aan missing values hadden per schaal zijn niet meegenomen in het onderzoek. Achttien jongeren zijn niet meegenomen in de analyses ten behoeve van de eerste en derde hypothese, wegens te veel missing values op de FEEL-KJ. Er zijn verschillen gevonden in achtergrondgegevens tussen de jongeren met en zonder missing values. Jongeren die wegens te veel missing values niet zijn meegenomen waren jonger dan de jongeren die wel zijn meegenomen in het onderzoek ($t(236) = -2.89, p < .01, d = .44$), een middelmatig effect volgens Cohen (1988). De jongeren die niet zijn meegenomen volgden een hoger onderwijsniveau dan jongeren die wel zijn meegenomen in het onderzoek ($\chi^2(2) = 17.93, p < .01, \phi = .27$), een middelmatig effect (Cohen, 1988). Vijfentwintig jongeren zijn niet meegenomen in de analyses ten behoeve van de tweede hypothese, wegens missing values op de FEEL-KJ en CBSA. Deze jongeren waren jonger dan de jongeren die wel zijn meegenomen in het onderzoek ($t(236) = -3.88, p < .01, d = .53$), een middelmatig effect volgens Cohen (1988).

Daaropvolgend zijn de voorbereidende statistische analyses uitgevoerd. Hiervoor zijn beschrijvende statistieken en bivariate correlatie analyses uitgevoerd. Hiermee is zicht verkregen op de gemiddelden, standaard deviaties, bereik en samenhang tussen de variabelen.

Tot slot zijn statistische analyses uitgevoerd. Ten behoeve van de eerste hypothese is een MANOVA uitgevoerd. Psychische problemen bij jongeren (onafhankelijke variabele) is opgedeeld in twee groepen. Partial eta-squared (η^2) is als effectgrootte gehanteerd, waarbij de

kritieke waarden, .01 is een klein effect, .06 is een middel effect en .14 is een groot effect, zijn aangehouden (Cohen, 1988). Voor de tweede en derde hypothese zijn zes multiple regressie analyses met moderatie uitgevoerd. Psychische problematiek (onafhankelijke variabele) en gevoel van eigenwaarde (moderator) zijn gecentreerd en er zijn interactievariabelen gemaakt van psychische problemen met gevoel van eigenwaarde en van psychische problemen met sekse (moderator). Verklaarde variantie (r^2) is bij de multiple regressie analyses als effectgrootte gehanteerd. De kritieke waarden, .01 klein effect, .09 middelmatig effect en .25 groot effect, zijn aangehouden (Cohen, 1988).

Resultaten

Beschrijvende Analyses

Tabel 2 geeft de beschrijvende statistieken weer van de in deze studie gebruikte variabelen voor de totale groep participanten. Uit de correlaties bleek dat meer psychische problemen gerelateerd was aan meer maladaptieve emotieregulatiestrategieën bij alle emoties (boos, bang en verdrietig). Een lager gevoel van eigenwaarde hing samen met meer psychische problemen en met meer maladaptieve emotieregulatiestrategieën, bij de drie emoties.

Tabel 3 geeft de beschrijvende statistieken weer voor de jongeren met en zonder psychische problematiek. Uit de correlaties van de groep jongeren zonder psychische problematiek bleek dat meer psychische problemen samenhang met meer maladaptieve emotieregulatiestrategieën, bij elke emotie. Uit de correlaties van de groep jongeren met psychische problematiek bleek dat meer psychische problematiek alleen gerelateerd was aan meer maladaptieve emotieregulatiestrategieën voor de emotie boos. Tot slot hanteerden meisjes meer maladaptieve emotieregulatiestrategieën voor de emotie verdriet dan jongens.

Multivariate Variantieanalyse

Een multivariate variantieanalyse (MANOVA) is uitgevoerd om te onderzoeken of er verschil is tussen jongeren met en zonder psychische problematiek in het gebruiken van maladaptieve emotieregulatiestrategieën met betrekking tot de emoties bang, boos en verdriet. Voorafgaand aan het uitvoeren van de MANOVA zijn de assumpties gecontroleerd, er werden geen afwijkende resultaten gevonden.

Tabel 2

Gemiddelden, Standaarddeviaties, Bereik en Pearson Correlaties voor alle participanten (N = 213)

	<i>M</i>	<i>SD</i>	Bereik	1	2	3	4	5	6	7	8	9
1 Leeftijd	13.66	0.98	12-16	-								
2 Sekse	-	-	0-1	.08	-							
3 Onderwijsniveau	-	-	4-7	-.41***	.08	-						
4 Geboorteland ouders	-	-	0-1	.05	<.01	.13	-					
5 Psychische problematiek	10.43	5.12	1-25	-.01	.08	-.03	.06	-				
6 Maladaptieve strategieën boos	24.18	6.19	11-42	-.06	.05	-.04	.04	.53***	-			
7 Maladaptieve strategieën bang	20.98	6.50	10-40	-.02	.08	.07	<-.01	.30***	.55***	-		
8 Maladaptieve strategieën verdriet	22.73	6.97	10-40	-.03	.13	.01	.04	.45***	.65***	.76***	-	
9 Gevoel van eigenwaarde	52.34	33.41	0-98	.05	-.07	.02	-.05	-.40***	-.30***	-.31***	-.35***	-

Noot. Sekse is gecodeerd als 0 = jongen, 1 = meisje. Geboorteland is gecodeerd als 0 = beide ouders geboren in Nederland, 1 = één of beide ouders geboren buiten Nederland.

Onderwijsniveau is gecodeerd als 4 = vmbo-tl, 5 = vmbo-gl, 6 = vmbo-kb, 7 = vmbo-bb. * $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$

Tabel 3

Gemiddelden, Standaarddeviaties, Bereik en Pearson Correlaties voor jongeren met (N = 32) en zonder (N = 188) psychische problematiek

	M_{met}	SD_{met}	Bereik _{met}	1	2	3	4	5	6	7	8
M_{zonder}	-	-	-	13.64	.56	4.91	.10	8.78	23.08	20.31	21.72
SD_{zonder}	-	-	-	1.00	.50	1.07	.30	3.57	5.58	6.23	6.50
Bereik _{zonder}	-	-	-	12-16	0-1	4-7	0-1	1-15	11-37	10-40	10-40
1 Leeftijd	13.66	.83	12-15	-	.09	-.66***	-.07	.13	.06	-.15	-.15
2 Sekse	-	-	0-1	.08	-	-.03	-.05	.30	.16	.23	.54**
3 Onderwijsniveau	-	-	4-6	-.38***	.09	-	.12	.15	-.16	.03	.11
4 Geboorteland ouders	-	-	0-1	.07	-.01	.14*	-	.17	.13	-.17	-.02
5 Psychische problematiek	19.38	3.03	16-25	-.01	.09	<.01	.01	-	.39*	.01	.29
6 Maladaptieve strategieën boos	29.72	6.64	14-42	-.05	.02	.01	-.01	.41***	-	.22	.45**
7 Maladaptieve strategieën bang	24.42	6.81	13-37	-.01	.04	.10	.04	.23***	.59***	-	.71***
8 Maladaptieve strategieën verdriet	27.92	7.01	11-40	.01	.06	.02	.04	.36***	.63***	.75**	-

Noot. Jongeren zonder psychische problematiek staan onder de diagonaal; Jongeren met psychische problematiek staan boven de diagonaal. Sekse is gecodeerd als 0 = jongen, 1 = meisje. Geboorteland is gecodeerd als 0 = beide ouders geboren in Nederland, 1 = één of beide ouders geboren buiten Nederland. Onderwijsniveau is gecodeerd als 4 = vmbo-tl, 5 = vmbo-gl, 6 = vmbo-kb, 7 = vmbo-bb. * $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$

In Tabel 4 zijn de resultaten van de multivariate variantieanalyse weergegeven. Uit de multivariate variantieanalyse bleek dat er een significant verschil was in jongeren met en zonder psychische problematiek in relatie tot de maladaptieve emotieregulatiestrategieën (boos, bang en verdriet).

Tabel 4

Multivariate variantieanalyse van het verschil in maladaptieve emotieregulatiestrategieën bij jongeren met (N = 32) en zonder (N = 188) psychische problematiek

	F_{Pillai}/MS^*	df_1	df_2	p	$\eta^2_{partieel}$	Geobserveerde Power	
Multivariate analyse							
Psychische problematiek	13.26	3	218	<.001	.16	1.00	
Univariate analyse							
Maladaptieve emotieregulatie							
	Boos	36.53	1	218	<.001	.14	1.00
	Bang	11.56	1	218	.001	.05	.92
	Verdriet	24.27	1	218	<.001	.10	.99
Error	Boos	32.99					
	Bang	39.83					
	Verdriet	43.24					

Noot. *MS: Gemiddelde kwadratensom. df_1 : hypothese vrijheidsgraden; df_2 : error vrijheidsgraden.

Uit de univariate analyse bleek voor de emotie boos dat jongeren met psychische problematiek ($M = 29.73$, $SD = 1.01$) meer gebruik maakten van maladaptieve emotieregulatiestrategieën dan jongeren zonder psychische problematiek ($M = 23.08$, $SD = 0.42$). Dit bleek ook voor de emotie bang, waarbij de jongeren met psychische problematiek ($M = 24.42$, $SD = 1.12$) meer maladaptieve emotieregulatiestrategieën hanteerden dan jongeren zonder psychische problematiek ($M = 20.31$, $SD = 0.46$). Tot slot bleek dit ook voor de emotie verdriet, waarbij jongeren met psychische problematiek ($M = 27.92$, $SD = 1.16$) meer gebruik maakten van maladaptieve emotieregulatiestrategieën dan jongeren zonder psychische problematiek ($M = 21.72$, $SD = 0.48$).

Multipelle Regressie

Er zijn zes multipelle regressieanalyses uitgevoerd om zicht te krijgen op wat voor invloed gevoel van eigenwaarde en sekse hebben op de relatie tussen psychische problemen

bij jongeren en maladaptieve emotieregulatiestrategieën (boos, bang en verdriet).

Voorafgaand aan het uitvoeren van de analyses zijn de assumpties gecontroleerd. Er bleek bij alle analyses sprake te zijn van enkele multivariate uitbijters. Echter, Cook's Distance werd niet geschonden. Daarmee werd vanuit gegaan dat impact van deze uitbijters niet sterk is (Tabachnick & Fidell, 2007). Aan de overige assumpties werd voldaan.

Gevoel van eigenwaarde. In Tabel 5 zijn de resultaten weergegeven voor de relatie tussen psychische problemen en maladaptieve emotieregulatiestrategieën voor de emoties boos, bang en verdriet. De voorspellende factoren verklaarden gezamenlijk 28.8% van de variantie in de maladaptieve emotieregulatiestrategieën voor de emotie boos ($F(3) = 28.23, p < .001$), 13.1% van de variantie voor de emotie bang ($F(3) = 10.52, p < .001$) en 24.5% van de variantie voor de emotie verdriet ($F(3) = 22.63, p < .001$).

Uit de multiple regressieanalyses bleek dat gevoel van eigenwaarde niet modereerde in de relatie tussen psychische problemen en maladaptieve emotieregulatiestrategieën (boos, bang en verdriet). Meer psychische problemen hing wel samen met meer maladaptieve emotieregulatiestrategieën bij alle drie de emoties. Daarnaast werd een direct effect gevonden tussen gevoel van eigenwaarde en maladaptieve emotieregulatiestrategieën voor bang en verdriet, waarbij een lager gevoel van eigenwaarde samenhang met meer maladaptieve emotieregulatiestrategieën. Gevoel van eigenwaarde was bij de emotie bang een grotere voorspeller voor het gebruiken van maladaptieve emotieregulatiestrategieën dan psychische problemen.

Tabel 5

Multipelle regressieanalyse voor de relatie tussen psychische problemen bij jongeren en maladaptieve emotieregulatiestrategieën, met moderator gevoel van eigenwaarde (N = 213)

	Maladaptieve emotieregulatiestrategieën											
	Boos				Bang				Verdriet			
	<i>B</i>	β	<i>t</i>	<i>p</i>	<i>B</i>	β	<i>t</i>	<i>p</i>	<i>B</i>	β	<i>t</i>	<i>p</i>
PP	0.59	.49	7.39	<.001	0.26	.20	2.80	.01	0.48	.35	5.23	.001
GE	-0.02	-.11	-1.66	.10	-0.44	-.23	-3.20	.002	-0.04	-.21	-3.15	.002
Int	<-0.01	<.01	<-0.01	.99	<-0.01	-.02	-.27	.79	<-0.01	-.07	-1.13	.26

Noot. PP = Psychische problemen, GE = Gevoel van Eigenwaarde, Int (interactie) = Psychische problemen x Gevoel van eigenwaarde

Sekse. In Tabel 6 zijn de resultaten weergegeven waarin de moderator sekse is onderzocht in relatie tot psychische problemen en maladaptieve emotieregulatiestrategieën. De voorspellende factoren verklaarden gezamenlijk 28.4% van de variantie in de maladaptieve emotieregulatiestrategieën voor de emotie boos ($F(3) = 28.51, p < .001$), 9.3% van de variantie voor de emotie bang ($F(3) = 7.37, p < .001$) en 23.9% van de variantie voor de emotie verdriet ($F(3) = 22.63, p < .001$).

Uit de multiple regressieanalyses bleek dat sekse alleen modereerde in de relatie tussen psychische problemen en maladaptieve emotieregulatiestrategieën bij de emotie verdriet. Het verband tussen psychische problemen en maladaptieve emotieregulatiestrategieën was sterker voor meisjes dan voor jongens. Bij alle drie de emoties was psychische problemen de grootste voorspeller voor het gebruiken van maladaptieve emotieregulatiestrategieën.

Tabel 6

Multipel regressieanalyse voor de relatie tussen psychische problemen bij jongeren en maladaptieve emotieregulatiestrategieën, met moderator sekse (N = 220)

	Maladaptieve emotieregulatiestrategieën											
	Boos				Bang				Verdriet			
	<i>B</i>	β	<i>t</i>	<i>p</i>	<i>B</i>	β	<i>t</i>	<i>p</i>	<i>B</i>	β	<i>t</i>	<i>p</i>
PP	0.57	.47	5.17	<.001	0.30	.23	2.29	.02	0.36	.27	2.88	.004
Sekse	0.04	<.01	0.05	.96	0.59	.05	0.70	.48	1.39	.10	1.67	.10
Interactie	0.13	.08	0.88	.38	0.13	.08	0.77	.44	0.41	.23	2.50	.01

Noot. PP = psychische problemen, Interactie = Psychische problemen x Sekse. Sekse is gecodeerd als 0 = jongen, 1 = meisje.

Discussie

In deze studie is onderzocht of er een verschil is tussen jongeren met en jongeren zonder psychische problematiek in maladaptieve emotieregulatiestrategieën (boos, bang en verdriet). Daarnaast is onderzocht in hoeverre gevoel van eigenwaarde en sekse invloed hebben op de relatie tussen psychische problematiek en maladaptieve emotieregulatiestrategieën.

In de lijn der verwachting is gevonden dat jongeren met psychische problematiek meer maladaptieve emotieregulatiestrategieën gebruiken dan jongeren zonder psychische problematiek in situaties waarin ze zich boos, bang of verdrietig voelen (Braet et al., 2014; Carthy et al., 2010; Kim & Cicchetti, 2010; Zeman et al., 2002). Een verklaring hiervoor is

dat jongeren met psychische problemen, die maladaptieve emotieregulatiestrategieën gebruiken, niet de onderliggende fysiologische component van emoties oplossen, maar de subjectieve ervaring van de emotie. Intense emoties worden vermeden en het gebruiken van maladaptieve emotieregulatiestrategieën leidt tot het minder inzetten van adaptieve strategieën, wat de psychische problematiek in stand kan houden (Aldao et al., 2010).

Verwacht werd dat jongeren met een lager gevoel van eigenwaarde en psychische problematiek meer maladaptieve emotieregulatiestrategieën gebruiken (Gross & John, 2003; Wood et al., 2003). Ondanks dat meer psychische problemen samenhangt met meer maladaptieve emotieregulatiestrategieën, blijkt gevoel van eigenwaarde niet te modereren in deze relatie. Dit kan verklaard worden uit dat de verwachting gebaseerd is op een directe relatie tussen gevoel van eigenwaarde en maladaptieve emotieregulatiestrategieën. Deze directe relatie is bevestigd in de huidige studie waarbij jongeren met een lager gevoel van eigenwaarde meer maladaptieve emotieregulatiestrategieën inzetten in situaties waarin ze angst en verdriet ervaren. Uit eerder onderzoek blijkt dat een laag gevoel van eigenwaarde belangrijk is bij internaliserende problematiek, zoals angst en depressie (Sowislo & Orth, 2013). Bij angst staat de regulatie van angstige gevoelens centraal en bij depressie de regulatie van verdrietige gevoelens (Jenkins & Oatley, 2000). Daarnaast blijkt dat gevoel van eigenwaarde wel een rol speelt bij de regulatie van boosheid. Echter, boosheid wordt op een meer externaliserende manier geuit (Galambos & Costigan, 2003). Externe emotieregulatie, zoals sociale steun, speelt een belangrijke rol bij het reguleren van woede (Galambos, Barker, & Krahn, 2006). In de huidige studie is externe emotieregulatie niet meegenomen.

Tot slot werd verwacht dat het verband tussen psychische problematiek en maladaptieve emotieregulatiestrategieën gemodereerd zou worden door sekse (Blanchard-Fields et al., 2004; Garnefski et al., 2005; Gross & John, 2003; Zeman et al., 2006). Echter, alleen in verdrietige situaties vertonen meisjes met psychische problemen meer maladaptieve emotieregulatiestrategieën dan jongens. Vanuit de literatuur blijkt dat meisjes meer kans hebben op het ontwikkelen van emotionele problemen (Garnefski et al., 2005), wat veroorzaakt kan worden door inadequate regulatie van verdriet (Eisenberg et al., 2001). Echter, opvallend is dat het modererende effect niet gevonden is bij de emoties bang en boos. Mogelijk komt dit doordat de psychische problemen samen zijn genomen in een totale probleemscore. Uit de literatuur blijkt namelijk dat jongens meer kans hebben op ADHD en gedragsproblemen (Garnefski et al., 2005; Rowland, Lesesne, & Abramowitz, 2002).

De huidige studie levert een belangrijke bijdrage aan de theorievorming over factoren die van invloed kunnen zijn op de relatie tussen psychische problematiek en maladaptieve

emotieregulatiestrategieën. Gedurende deze studie is veel informatie verzameld bij een groot aantal participanten en zijn gestandaardiseerde meetinstrumenten gebruikt, wat de betrouwbaarheid heeft vergroot. De huidige studie onder adolescenten is van maatschappelijk belang, doordat het zicht geeft op de factoren die van invloed zijn op psychische problematiek, wat toeneemt gedurende de adolescentie (Silk et al., 2003; Zeman et al., 2006). De gevonden bevindingen dienen toegepast te worden in het klinische veld door het specificeren en afstemmen van psychische preventie en interventie voor adolescenten op maladaptieve emotieregulatiestrategieën.

Ondanks bovengenoemde sterke punten moet rekening gehouden worden met een aantal limitaties. Gedurende de afname is bij een aantal participanten sprake geweest van tijdstekort, waardoor missing values zijn ontstaan en participanten zijn uitgesloten van de studie. De verschillen in de huidige studie tussen deelnemende en uitgesloten jongeren kunnen mogelijk verklaard worden doordat jongeren in de eerste klas meer twijfelen aan hun capaciteiten om te slagen in hun schoolwerk, waardoor hun inspanning, motivatie en betrokkenheid bij schoolse taken lager is (Ryan & Patrick, 2001). Mogelijk hebben de jongere participanten hierdoor meer moeite gehad met het afronden van de vragenlijsten. Aanbevolen wordt dat in een vervolgonderzoek meer tijd wordt genomen voor het invullen van de meetinstrumenten.

Aan de huidige studie hebben twee middelbare scholen deelgenomen, daarmee kunnen de resultaten niet gegeneraliseerd worden naar alle middelbare scholieren in Nederland. Aanbevolen wordt om in vervolgonderzoek een aselechte steekproef uit te voeren over middelbare scholen in Nederland, zodat de resultaten gegeneraliseerd kunnen worden. Tot slot zal vervolgonderzoek met een longitudinaal design meer zicht geven over het proces en verloop waarin psychische problematiek en maladaptieve emotieregulatiestrategieën samenhangen. Er blijkt sprake te zijn van korte en lange termijn effecten van psychische problematiek en emotieregulatie (Silk et al., 2003; Zeman et al., 2006).

Geconcludeerd kan worden dat jongeren met psychische problematiek meer maladaptieve emotieregulatiestrategieën gebruiken in situaties waarin zij boosheid, angst of verdriet ervaren, dan jongeren zonder psychische problematiek. Tot slot blijken meisjes met psychische problematiek meer maladaptieve emotieregulatiestrategieën te gebruiken in situaties waarin zij verdriet ervaren, dan jongens. Voor een meer efficiënte behandeling van psychische problematiek is het van belang de relatie tussen psychische problematiek en maladaptieve emotieregulatiestrategieën niet te onderschatten.

Referenties

- Aldao, A., Nolen-Hoeksema, S., & Schweizer, S. (2010). Emotion-regulation strategies across psychopathology: A meta-analytic review. *Clinical Psychology Review, 30*, 217-237. doi:10.1016/j.cpr.2009.11.004
- Blanchard-Fields, F., Stein R., & Watson, T. L. (2004). Age differences in emotion regulation strategies in handling everyday problems. *The Journals of Gerontology, 59*, 261-269. doi:10.1093/geronb/59.6.P261
- Braet, C. (2013). Het meten van emotieregulatie met de FEEL-KJ: Een nieuw instrument. *Psychopraktijk, 5*, 27-30. doi:10.1007/s13170-013-0073-0
- Braet, C., Cracco, E., Theuwis, L., Grob, A., & Smolenski C. (2013). *Vragenlijst over emotie regulatie bij kinderen en jongeren [Self-report questionnaire to assess children's and adolescents' emotion regulation strategies Dutch version]*. Amsterdam: Hogrefe.
- Braet, C., Theuwis, L., Durne, K. van, Vandewalle, J., Vandevivere, E., Wante, L. ... Goossens, L. (2014). Emotion regulation in children with emotional problems. *Cognitive and Therapy Research, 38*, 493-504. doi:10.1007/s10608-014-9616-x
- Carlson, S., & Wang, T. (2007). Inhibitory control and emotion regulation in preschool children. *Cognitive Development, 22*, 489-510. doi:10.1016/j.cogdev.2007.08.002
- Carthy, T., Horesh, N., Apter, A., & Gross, J. J. (2010). Patterns of emotional reactivity and regulation in children with anxiety disorders. *Journal of Psychopathology and Behavioral Assessment, 32*, 23-36. doi:10.1007/s10862-009-9167-8
- Cohen, J. (1988). *Statistical power analysis for the behavioral sciences*. New Jersey: Lawrence Erlbaum.
- Commissie Testaangelegenheden Nederland (2003). *Competentie belevingsschaal voor adolescenten, CBSA, 2002*. Verkregen op 10 november 2014, via http://www.cotandocumentatie.nl/test_details.php?id=113
- Eisenberg, N., Cumberland, A., Spinrad, T. L., Fabes, R. A., Shepard, S. A., Reiser, M., ... Guthrie I. K. (2001). The relations of regulation and emotionality to children's externalizing and internalizing problem behavior. *Child Development, 72*, 1112-1134. doi:10.1111/1467-8624.00337
- Field, A. (2009). *Discovering statistics using SPSS*. London: Sage.
- Garnefski, N., Kraaij, V., & Etten, M. van (2005). Specificity of relations between adolescents' cognitive emotion regulation strategies and internalizing and

- externalizing psychopathology. *Journal of Adolescence*, 28, 619-631.
doi:10.1016/j.adolescence.2004.12.009
- Gafarnski, N., Kraaij, V., & Spinhoven, S. (2001). Negative life-events, cognitive emotion regulation and emotional problems. *Personality and Individual Differences*, 30, 1311-1327. doi:10.1016/S0191-8869(00)00113-6
- Galambos, N. L., Barker, E. T., & Krahn, H. J. (2006). Depression, self-esteem, and anger in emerging adulthood: Seven-year trajectories. *Developmental Psychology*, 42, 350-365. doi:10.1037/0012-1649.42.2.350
- Galambos, N. L., & Costigan, C. L. (2003). Emotional and personality development in adolescence. In R. M. Lerner, M. A. Easterbrooks, & J. Mistry (Eds.), *Handbook of psychology. Developmental Psychology* (Vol. 6, pp. 351-372). New York: Wiley.
- Goedhart, A., Treffers, F., & Widenfelt, B. van (2003). Vragen naar psychische problemen bij kinderen en adolescenten: De Strengths and Difficulties Questionnaire. *Maandblad Geestelijke Volksgezondheid*, 58, 1018-1035.
- Gross, J. J. (1998). The emerging field of emotion regulation: An integrative review. *Review of General Psychology*, 2, 271-299. doi:10.1111/1467-8721.00152
- Gross J. J., & John, O. P. (2003). Individual differences in two emotion regulation processes: Implications for affect, relationships, and well-being. *Journal of Personality and Social Psychology*, 85, 348-262. doi:10.1037/0022-3514.85.2.348
- Heimpel, S. A., Wood, J. V., Marshall, M. A., & Brown, J. D. (2002). Do people with low self-esteem really want to feel better? Self-esteem differences in motivation to repair negative moods. *Journal of Personality and Social Psychology*, 82, 128-147.
doi:10.1037//0022-3514.82.1.128
- Jenkins, J. M., & Oatley, K. (2000). Psychopathology and short-term emotion: The balance of affects. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 41, 463-472.
doi:10.1111/1469-7610.00631
- Kim, J., & Cicchetti, D. (2010). Longitudinal pathways linking child maltreatment, emotion regulation, peer relations, and psychopathology. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 51, 706-716. doi:10.1111/j.1469-7610.2009.02202.x
- Kovacs, M., Joorman, J., & Gotlib, I. H. (2008). Emotion (dys)regulation and links to depression disorders. *Child Development Perspectives*, 2, 149-155.
doi:10.1111/j.1750-8606.2008.00057.x
- Lazarus, R. S., & Folkman, S. (1984). *Stress, appraisal, and coping*. New York: Springer.

- Muris, P., Meesters, C., & Berg, F. van den (2003). The Strengths and Difficulties Questionnaire (SDQ): Further evidence for its reliability and validity in a community sample of Dutch children and adolescents. *European Child and Adolescent Psychiatry, 12*, 1-8. doi:10.1007/s00787-003-0298-2
- Ollendick, T. H., & Horsch, L. M. (2007). Fears in clinic-referred children: Relations with child anxiety sensitivity, maternal overcontrol, and maternal phobic anxiety. *Behavior Therapy, 38*, 402-411. doi:10.1016/j.beth.2006.12.001
- Orobio De Castro, B. (2010). Rage, revenge, and precious pride: Emotions in information processing by children with aggressive behavior problems. In W.F. Arsenio & E. A. Lemerise (Eds.), *Emotions, aggression, and morality in children* (pp. 53-74). Washington D.C.: American Psychological Association. doi:10.1037/12129-003
- Rowland, A. S., Lesesne, C. A., & Abramowitz, A. J. (2002). The epidemiology of attention-deficit/hyperactivity disorder (ADHD): A public health view. *Mental Retardation and Developmental Disabilities Research Reviews, 8*, 162-170. doi:10.1002/mrdd.10036
- Ryan, A. M., & Patrick, H. (2001). The classroom social environment and changes in adolescents' motivation and engagement during middle school. *American Educational Research Journal, 38*, 437-460. doi:10.3102/00028312038002437
- Silk, J. S., Steinberg, L., & Sheffield Morris, A. (2003). Adolescents' emotion regulation in daily life: Links to depressive symptoms and problem behavior. *Child Development, 74*, 1869-1880. doi:0009-3920/2003/7406-0019
- Sowislo, J. F., & Orth, U. (2013). Does low self-esteem predict depression and anxiety? A meta-analysis of longitudinal studies. *Psychological Bulletin, 139*, 213-240. doi:10.1037/a0028931
- Tabachnick, B. G., & Fidell, L. S. (2007). *Using multivariate statistics* (5th edition). Boston, MA: Pearson/Allyn & Bacon.
- Treffers, Ph.D. A., Goedhardt, A. W., Veerman, J.W., Bergh, B. R. H. van den, Ackaert, L., & Rycke, L. de (2002). *Handleiding Competentie Belevingschaal voor Adolescenten*. Lisse: Swets Test Publishers.
- Wood, J. V., Heimpel, S. A., & Michela, J. L. (2003). Savoring versus dampening: Self-esteem differences in regulating positive affect. *Journal of Personality and Social Psychology, 85*, 566-580. doi:10.1037/0022-3514.85.3.566
- Zeman, J., Cassano M., Perry-Parrish C., & Stegall, S. (2006). Emotion regulation in children and adolescents. *Developmental and Behavioral Pediatrics, 27*, 155-168. doi:0196-206X/06/2702-0155

Zeman, J., Shipman, K., & Suveg, C. (2002). Anger and sadness regulation: Predictions to internalizing and externalizing symptoms in children. *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology, 31*, 393-398. doi:10.1207/S15374424JCCP3103_11